

Barbara Lenard

"Monumentum", T. IX, 1973 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 27/3 (106), 242-245

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nego przez Carlo Saracenię), ss. 235—246, 5 il., str. w jęz. francuskim.

Kopie, z których jedna przypisywana była Caravaggiemu (ze zbiorów książyat Ligne), a druga uchodziła za obraz szkoły hiszpańskiej (kościół w Heffen k. Antwerpii), na podstawie badań włókien tkaniny, analizy stylistycznej i danych chronologicznych zidentyfikowano jako prace F. Walschartza.

A. Ballemstrem, P. de Henau i M. Dupas, *Traitement de pierres sculptées contaminées par les sels et controle du dessalement (Konservacja zasolonych rzeźb kamiennych i kontrola odsolenia)*, ss. 247—268, 10 il., 3 tabl., str. w jęz. flamandzkim.

Autorzy podają wyniki badania odsalania za pomocą wielokrotnie powtarzanych okładów ze zmoczonej pulpy papierowej z dodatkiem glinki kaolinowej oraz przez przepuszczanie wody pod ciśnieniem. Rozważają również możliwości odsalania polichromowanych rzeźb kamiennych.

Etude technique de la tapisserie tounaisienne aux XVe et XVIe siècles (Studium techniczne gobelinów z Tournai z XV i XVI wieku). Zawiera następujące artykuły: L. Maschelein-Kleiner i L. Maes, *Les colorants (Barwniki)*, ss. 269—272.

Na podstawie badań mikrochemicznych barwników i zapraw metalicznych prześledzono rozwój techniki farbiarskiej w Tournai w czasie odkrycia Ameryki i wprowadzanie na miejsce barwników tradycyjnych (urzetu, szafranu, rezedy) barwników nowych (koszenili, indyga, kampsesu). Zaprawy zidentyfikowano metodami rentgenografii i dyfraktometrii rentgenowskiej. Stosowano aluny żelazowy, glinowy, chromowy oraz siarczany miedzi, cynku i cyny.

R. Lefève i J. Vynckier, *La texture (Tekstura)*, ss. 272—279, 2 tabl., str. w jęz. flamandzkim.

W kolejnych częściach artykułu omówiono wyniki badań makro- i mikroskopowych włókien, nici i splotów 63 gobelinów; 44 gobeliny pochodziły z XV w., 19 z XVI w. Rozwój tkactwa gobelinów w Tournai przebiegał od tkanin cieńszych (5/4 nici na 1 cm) do grubszych 4 1/2 nici na 1 cm), w przeciwieństwie do innych ośrodków wyrobu gobelinów, gdzie wpływ malarstwa powodował w tym czasie wyrób coraz cieńszych tkanin o ściślejszych splotach.

R. Lefève i J. Vynckier, *Proefbehandeling van nat opgegraven hout met polyethyleenglycol (II) (Próba konserwacji drewna wykopaliskowego za pomocą poliglikolu etylenowego)*, ss. 280—283. 1 il.

Autorzy opisują konserwację drewnianej rzeźby gallo-romańskiej przeprowadzoną za pomocą poliglikolu etylenowego Carbowax 4000 w temp. 50°C sposobem przemiennego nasycania i suszenia. Wymiary rzeźby; 12,5×9,0×4,5 cm; drewno dębowe.

Kroniek 1969 (Kronika 1969), ss. 283—332, w jęz. francuskim i flamandzkim.

Kronika zawiera omówienie najważniejszych prac wykonanych przez poszczególne działy i pracownie Instytutu, a mianowicie: archiwa i pracownie fotograficzne, pracownie konserwacji malarstwa sztalugowego i ściennego, pracownie konserwacji rzeźby polichromowanej, pracownie konserwacji metali, pracownie konserwacji materiałów kamiennych, pracownie konserwacji materiałów organicznych, laboratorium chemiczne, bibliotekę centralną. Zamieszczono informacje o konsultacjach, kolokwjach, kongresach, wystawach, stażach i wyjazdach naukowych, działalności Narodowego Centrum Badania „Prymitywów Flamandzkich” i publikacjach pracowników Instytutu.

Janusz Lehmann

MONUMENTUM. Wyd. ICOMOS. Louvain. Ukazuje się przeciętnie raz w roku.

Tom IX (1973), stron 107, ilustracje

F. Mielke, *Preventive measures in environmental protection (Rola zapobiegania w ochronie środowiska)*, ss. 3—8, 3 il., str. w jęz. francuskim.

Konfrontacja urbanistyki nowoczesnej z tradycyjną występuje wszędzie tam, gdzie dynamiczne siły ośrodków przemysłowych i instytucji usługowych ingerują w historyczną strukturę miast. Jeżeli nie chcemy dopuścić do zagrożenia walorów kulturalnych starych miast i wchłonięcia obiektów zabytkowych i ich zespołów przez nie kontrolowany i nie hamowany rozwój tkanki miejskiej, konieczne jest ustalenie dla jej rozwoju ścisłych granic i wytycznych. Obowiązek ten spoczywa na instytucjach konserwatorskich. Rozwiązanie problemu jest utrudnione przez brak jasno sprecyzowanych metod postępowania i właściwych przepisów prawnych. Przedstawione studium na przykładzie trzech wybranych obiektów z terenu Berlina Zachodniego (kościół Św. Mikołaja na Starym Mieście, zamek Charlottenburg i Berlin Museum) wskazuje możliwości ochrony otoczenia zabytku. Zarówno charakter obiektów, jak i metoda opracowania nie są specyficzne jedynie dla Berlina Zachodniego i mogą służyć jako przykład do wykorzystania w innych miastach.

L. Devlieghe, *Restauration des monuments en Roumanie (Konservacja zabytków w Rumunii)*, ss. 9—14, 11 il., str. w jęz. angielskim.

Relacja z objazdu Rumunii, zorganizowanego przez Dyrekcję Zabytków w Bukareszcie (*Directia Monumentelor Istorice*) w dniach 20.IX—4.X.1971 dla grupy archeologów i architektów z różnych krajów. Zwiedzane obiekty i miasta miały posłużyć do dyskusji — która stanowiła zasadniczy cel spotkania — nad problemami ochrony i metod restauracji zabytków, konserwacji historycznych ośrodków miejskich, zabezpieczania trwałych ruin i przystosowania ich do udostępnienia, ochrony budownictwa ludowego. Uczestnicy mogli stwierdzić staranne przygotowywanie zamierzonych prac konserwatorskich, które w wielu wypadkach poprzedzone są wykopaliskami archeologicznymi. Rumunia nie posiada dotychczas inwentarza zabytków. Będzie to zadanie wieloletnie, którego rezultaty mogą okazać się rewelacją ze względu na bogactwo i walory zabytków tego kraju.

J. Lehmann, *Contribution à l'étude de l'efficacité de la consolidation des pierres (Przyczynek do badań nad skutecznością zabezpieczania kamienia)*, ss. 17—37, 8 tabl., 47 il., str. w jęz. angielskim.

Przedstawienie wyników wieloletnich badań prowadzonych w laboratorium chemicznym Muzeum Narodowego w Poznaniu nad stosowaniem różnych substancji w konserwacji zabytków kamiennych. Omówiono: 1) sposoby zabezpieczania kamieni stosowane od połowy XIX w.; 2) żywice syntetyczne w konserwacji kamienia. Wnioski: a) badania fizykochemiczne pogłębiły znajomość przyczyn niszczenia i metod ochrony kamieni przed szkodliwym wpływem środowiska; b) kryteria oceny skuteczności zabezpieczania zniszczonych kamieni w zabytkach zostały ustalone; mogą one służyć określaniu czynników i mechanizmów niszczenia kamieni zabezpieczanych w przeszłości, pozwalają także przewidzieć trwałość wzmocnienia kamieni zabezpieczanych rozwiązaniami żywic syntetycznych; c) określone zostały parametry charakterystyczne dla różnych przypadków zniszczenia i różnych metod zabezpieczenia z zastosowaniem żywicy syntetycznych.

J. M. Fitch, *Environmental aspects of the preservation of historic urban areas (Zabezpieczenie historycznych ośrodków miejskich w aspekcie ochrony środowiska)*, ss. 39—59, 40 il., str. w jęz. francuskim.

Omówienie przyczyn i kierunków przechodzenia od pojedynczych interwencji konserwatorskich, dominujących do niedawna w dziedzinie ochrony zabytków, do ochrony całych zespołów miejskich. Wynika to z naporu cywilizacji i postępu technicznego. Obiekty zabytkowe stanowią równocześnie architekturę miejską, której konserwacja jest ściśle związana z utrzymaniem żywotności organizmu miejskiego. Stanowi ona jeden z zasobów narodowych i na równi z innymi formami bogactwa materialnego powinna być zachowana, wykorzystywana i inwestowana. Ta teza znajduje jaskrawe potwierdzenie w masowej turystyce, będącej jednym z czołowych przemysłów świata współczesnego. Paradoxem jest, że może ona stać się zagrożeniem dla dziedzictwa kulturalnego, wokół którego powstała. W tej sytuacji konieczne jest rozszerzenie, pogłębienie i stopniowanie odcieni w definicji tego, co stanowi walor artystyczny czy historyczny, lub co dostrzegalnie rzutuje na środowisko. Karta Wenecka winna być rozwinięta w sposób obejmujący całą hierarchię zróżnicowanych poziomów interwencji podejmowanych dla ochrony dziedzictwa historycznego, a każdy poziom winien odpowiadać określonej grupie okoliczności. Artykuł jest bogato udokumentowany przykładami interwencji konserwatorskich o różnym zasięgu i gruntowności (także z terenu Polski); ilustracje opatrzone obszernymi komentarzami.

W. R. Weismann, *Mid 19th century commercial building by James Bogardus (Dom towarowy projektu Jamesa Bogardusa z połowy XIX w.)*, ss. 63—76, 34 il.

W 1849 r. w centrum Nowego Jorku otwarty został dom towarowy firmy Laing, zbudowany według projektu Jamesa Bogardusa, jeden z pierwszych obiektów tego typu architektury, w którym obok tradycyjnej konstrukcji murowej i drewnianej zastosowano nowoczesną konstrukcję żeliwną. W 1971 r. postanowiono budynek rozebrać, a żeliwne kolumny spożytkować przy odbudowie uniwersytetu. Krajowa Komisja Ochrony (*New-York City Landmarks Preservation Commission*) po długich negocjacjach wyraziła zgodę, ale z uwagi na znaczenie obiektu dla historii architektury amerykańskiej rozbiórki dokonać musiała firma o najwyższych kwalifikacjach, a przebieg wszystkich faz demontażu został szczegółowo udokumentowany (rysunkowo, fotograficznie i opisowo) przez wyznaczonych specjalistów, pod nadzorem wyższych uczelni. Artykuł prezentuje przeprowadzone studium obiektu i szczegółową analizę jego konstrukcji.

Bibliografia, ss. 77—104.

Noty biograficzne autorów rozpraw, ss. 106—107, 4 il., teksty w jęz. francuskim i angielskim.

Tom X (1973), stron 134, ilustracje

Numer przygotowany przez Hiszpański Komitet Narodowy ICOMOS.

G. Alomar, *Problèmes que présente la conservation du patrimoine culturel immobilier en Espagne (Problemy konserwacji architektonicznego dziedzictwa kulturalnego Hiszpanii)*, ss. 3—12, 7 il., tekst w jęz. francuskim i angielskim.

Wprowadzenie ogólne do numeru poświęconego ochronie i konserwacji zabytków architektury i urbanistyki Hiszpanii, omówienie specyficznych problemów konserwacji w zależności od typu obiektu. Kolejne rozdziały poświęcone są następującym zagadnieniom: **1. Ochrona miast i krajobrazu.** Niski przyrost ludności nie stwarza problemów dla struktury miast, zagrożenie natomiast niesie szybka koncentracja urbanistyczna i eksplozja turystyki, wyprzedzające efektywne planowanie przestrzenne i programową gospodarkę terenami. Dotyczy to szczególnie rejonów najbardziej atrakcyjnych dla turystyki — wybrzeża śródziemnomorskiego i Balearów. Obowiązująca od 1956 r. ustawa o gospodarce terenami w Hiszpanii nie daje do-

statecznych podstaw prawnych do egzekwowania ochrony miast i krajobrazu naturalnego. Pozytywne przykłady ośrodków, które zachowały w pełni swoje walory zabytkowe, to: Santiago di Compostella, Toledo, Segovia, Palma, Cacerès, Ubéda, Ronda. **2. Konserwacja budowli.** Utrzymanie obiektów o wysokich walorach zabytkowych jest przedmiotem zainteresowania władz i opinii społecznej, które doceniając znaczenie tej klasy zabytków dla turystyki, troszczą się o ich konserwację i rewaloryzację. Znacznie gorzej wygląda sprawa zachowania obiektów mniej efektywnych, a tym bardziej tych, których wartość polega jedynie na roli w zespole urbanistycznym. **3. Stanowiska archeologiczne.** Ulegają one szybkiej destrukcji w czasie wykonywania robót publicznych, szczególnie drogowych. Jeżeli nawet pozwala się na ich eksplorację, badania wykonywane są zbyt pośpiesznie. We wszystkich przypadkach ochrony stanowisk archeologicznych problemem nie są finanse, lecz brak specjalistów do prowadzenia prac. **4. Archeologia średniowieczna.** Ochrona architektury średniowiecznej w Hiszpanii nasuwa trudności ze względu na odmienność technik i metod stosowanych w archeologii średniowiecznej (architektonicznej) i prehistorycznej. Przedmiotem ochrony jest liczna grupa ruin opuszczonych klasztorów i zamków, a także nie zamieszkane osady średniowieczne. Jest to problem konserwacji, a nie restauracji, nawet jeżeli dla stabilizacji obiektu niezbędna jest rekonstrukcja niektórych jego elementów. Dotychczasowe metody działania nie są dostatecznie usystematyzowane i wymagają wprowadzenia nowych technik. **5. Działalność władz administracyjnych.** Ministerstwa: Oświaty i Nauki, Gospodarki Komunalnej oraz Informacji i Turystyki, działając przez podległe sobie jednostki i służby, zajmują się programowaniem ochrony obiektów zabytkowych, ich właściwą konserwacją i użytkowaniem. Spod efektywnej kontroli służb ochrony wymyka się często sprawa zabezpieczenia walorów otoczenia zabytku wobec ekspansji nowej zabudowy i spekulacji terenami. **6. Podsumowanie.** Sprzymierzeńcami w rozwiązywaniu poważnego problemu destrukcji miast zabytkowych są organizacje paradržądowe, zawodowe, szczególnie te, które grupują architektów. Dając uprawnienia do wykonywania zawodu, korzystnie oddziaływają na jakość i kierunek prowadzonych prac. Również działalność niektórych instytucji i stowarzyszeń prywatnych odgrywa ważną rolę w kształtowaniu opinii publicznej na rzecz ochrony zabytków.

M. Oliva Prat, *La conservation et mise en valeur d'un site archeologique. Le gisement préromain d'Ullastret (Gerone, Espagne) (Konserwacja i rewaloryzacja zespołu archeologicznego. Przedrzymskie miasto Ullastret (Gerona, Hiszpania))*, ss. 13—20, 11 il., str. w jęz. angielskim.

Prace wykopaliskowe w Ullastret prowadzone są na koszt Rady Prowincjonalnej od 1947 r. Obecny stan historycznej rekonstrukcji miasta wskazuje na pochodzenie greckie z VI w. p.n.e. Ruiny zajmują całą powierzchnię pagórka, w starożytności otoczonego wodami jeziora, akropol wznosi się 50 m nad poziom morza. Na szczególną uwagę zasługują pierścien murów otaczających miasto, z pochodzącymi z różnych okresów cylindrycznymi i czworobocznymi wieżami, zachowanymi do wysokości 4—5 m. Zespół obwarowań został poddany zabiegom konserwatorskim, polegającym na wzmożeniu murów zastrzykami z cementu oraz ustawieniu kilku fragmentów znalezionych in situ (anastyloza). Znaleźiska archeologiczne eksponowane są w miejscowym muzeum. Cały zespół posiada wysoką wartość archeologiczną dla zachodniej cywilizacji śródziemnomorskiej w okresie przedrzymskim; jest przy tym wielką atrakcją turystyczną ze względu na swe niewątpliwe walory krajobrazowe.

F. Pons-Sorolla y Arnau, *Renovation of the Romanesque Cathedral of Roda de Isabena in the Pyrenees (Province of Huesca) and of its urban setting*

(Renowacja romańskiej katedry i układu urbanistycznego miasta Roda de Isabena w Pirenejach w prowincji Huesca), ss. 21—26, 8 il., str. w jęz. francuskim.

Katedra romańska wraz z zespołem otaczających ją budynków z XI w., dominująca nad małym, położonym na skale miasteczkiem, była od XII w. siedzibą biskupstwa. Oprócz katedry w skład zespołu zabytkowego Rody wchodzi: klasztor, pałac biskupi, place na różnych poziomach otoczone średniowieczną zabudową oraz olejarnia. W latach 1962—1967 przeprowadzone zostały przez Generalną Dyрекcyję Architektury prace renowacyjne w miasteczku. Oprócz prac ściśle konserwatorskich wykonano również prace związane z uporządkowaniem przestrzennym całego założenia architektoniczno-urbanistycznego oraz zaopatrzeniem osiedla w niezbędne urządzenia techniczne. Prowadzenie wszystkich prac było niezwykle trudne ze względu na uciążliwy transport wynikający z położenia miasta. Dzisiaj mieszkańcy Rody dysponują siecią wodną i kanalizacyjną. Nie muszą już korzystać z jedynej dotychczas studni (z XI w.), która znajdowała się w klasztorze.

F. Pons-Sorolla y Arnau, *Renovation of the monuments in the village of Peñaranda de Duero (Province of Burgos) (Renowacja zabytków miasteczka Peñaranda de Duero w prowincji Burgos)*, ss. 27—32, 10 il., str. w jęz. francuskim.

Peñaranda, dawna siedziba hrabiów de Miranda, w XIV—XVI w. o dużym znaczeniu twierdza i targ, zachowała bogaty zespół architektoniczny. Na zespół ten składają się: dominujący na skale nad miastem zamek z XV w., zbudowany w początkach XVI w. pałac, wzniesiona po drugiej stronie placu w końcu tegoż wieku katedra oraz otaczająca wymienione objekty zabudowa średniowieczna i renesansowa w drewnianej konstrukcji szkieletowej, wypełnionej wapieniem. Na dwóch placach: szlacheckim — z pałacem i kolegiatą oraz ludowym — z ratuszem, koncentrowało się życie osiedla; wejście do ratusza prowadzi przez obronny pasaż w budynku, stanowiącym integralną część placu. Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich przez Generalną Dyрекcyję Architektury Peñaranda znajdowała się w stanie całkowitego zaniedbania. Prace objęły renowację licznych domów, odsłonięcie budynku ratusza z trzema pięknymi portykami, przebudowę placu z zabezpieczeniem jego cech charakterystycznych. Wielki plac pałacowy i kolegiacki ozdobiono gotyką kolumną sprawiedliwości, u stóp której królowie Hiszpanii ferowali wyroki w czasie swoich przejazdów, a którą znaleziono poza miastem w stanie grożącym jej całkowitym zniszczeniem.

F. Pons-Sorolla y Arnau, V. Caballero Ungria, *Aménagement de l'ensemble urbain de Burgo de Osma, de sa cathédrale et de son environnement (Uporządkowanie zespołu urbanistycznego Burgo de Osma oraz katedry i jej otoczenia)*, ss. 35—38, 6 il., str. w jęz. angielskim.

Pochodzenie miasta Burgo i osiedla Osma sięga czasów rzymskich; dzięki swemu położeniu na trakcie do Saragossy odgrywały ważną rolę w regionie w okresie Cesarstwa. W jednolity organizm miejski ukształtowały się w średniowieczu. Wtedy to centrum tego zespołu urbanistycznego przesunęło się w kierunku wzgórza z zamkiem Osma i bogatej doliny. Większość zabudowy pochodzi z XIV—XVII w., wśród niej: katedra, kolegium Św. Katarzyny (później uniwersytet) szpital Św. Augustyna, seminarium oraz budowle świeckie — ratusz, więzienie, waga miejska, zajazd i domy czynszowe. Miasto ma charakterystyczne dla architektury kastyljskiej podcienia; są one wyrazem dawnej funkcji handlowej lokalizowanej w parterach zabudowy mieszkaniowej. Prace wykonane w latach 1965—1967 objęły uporządkowanie przestrzenne i techniczne trójkątnego placu katedralnego i związanego

z nim traktu historycznego, prowadzącego od bramy Św. Michała, przez dzielnicę kapitulną, do Calle Mayor; przeprowadzono renowację podcieni i prace nad umocnieniem konstrukcji budynków.

A. Alomar, *Mise en valeur d'un monument: „La Almudaina”, Palais des Rois de Majorque à Palma et reconstruction de „S'Hort del Rei”, le Jardin Royal — 1969—1970 (Rewaloryzacja zabytku: „Almudaina” — pałac królów Majorki w Palma i rekonstrukcja ogrodu królewskiego)*, ss. 41—47, 11 il., str. w jęz. angielskim.

Obiekt wzniesiono jako zamek emirów kalifatu omajjadzkiego. Na przełomie XIII/XIV w. został rozbudowany i przekształcony w rezydencję królów Majorki. Po wygaśnięciu dynastii w 1349 r. uległ stopniowej degradacji i deformacji jako siedziba gubernatora oraz administracji cywilnej i wojskowej. Niemało szkody wyrządziła też „restauracja” przeprowadzona ok. 1905 r.; na terenach dawnych ogrodów królewskich wzniesiono wówczas budynki koszarowe, teatr, hotel, i in. Projekty oswobodzenia zabytku z fatalnych naleciałości znalazły prawną podstawę z chwilą opracowania planu renowacji i uporządkowania miasta Palma — (autor Gabriel Alomar); plan przewidywał przeznaczenie ogrodów królewskich na park publiczny. Realizacja projektu w latach 1969—1970 jest przykładem rewaloryzacji zabytku, przeprowadzonej nie przez państwo, lecz przez lokalną władzę miejską. Zasady, jakimi się kierowano to: 1) zachowanie ewentualnych reliktów archeologicznych; 2) rewaloryzacja pozostałości zewnętrznego obwodu murów islamskich; 3) wprowadzenie wokół pałacu zieleni, nie zamykającej perspektywy; 4) rekonstrukcja nowych ogrodów królewskich w duchu ogrodów hiszpańsko-mauretańskich.

J. Bassegoda Nonell, *L'entretien des grands monuments. Nettoyage interieur de la cathedrale de Barcelone (Utrzymanie wielkich zabytków. Oczyszczenie wnętrza katedry w Barcelonie)*, ss. 51—62, 17 il., str. w jęz. angielskim.

Charakterystyka stanu zachowania gotyckiej katedry przed rozpoczęciem w 1969 r. prac nad oczyszczaniem i urządzeniem jej wnętrza oraz przedstawienie założeń i harmonogramu tych prac. Szczegółowa relacja z ich wykonania, z omówieniem zastosowanych technologii i preparatów chemicznych, wprowadzonego systemu ogrzewczego, konserwacji i przeniesienia gotyckiego retabulum ołtarza głównego do sąsiedniego kościoła Św. Jaaka, oczyszczenia i konserwacji renesansowych organów. Ocena wyników prac i znaczenia naukowego dokonanych odkryć (katalońskie malowidła ścienne z XIV w.; polichromia biskupich tarczy herbowych w kluczach sklepiennych i in.).

Don Ricardo, *The Guadalupe Guest House. The Monastery of Guadalupe and its Surroundings (Dom gościnny w Guadalupe. Klasztor w Guadalupe i jego otoczenie)*, ss. 65—72, 13 il., str. w jęz. francuskim.

Klasztor zakonu św. Jeremiasza w Guadalupe założony został przez Alfonsa XI Kastyljskiego w związku z kultem obrazu Matki Boskiej. W XV w. był ośrodkiem religijnym, artystycznym i kulturalnym, znanym w całej Europie, szczególnie ze słynnych haftów. Jego architektura jest konglomeratem zachodnioeuropejskiego gotyku i stylu muzułmańskiego. Wokół zespołu klasztornego powstało małe miasteczko „Puebla de Guadalupe”. Poza obrębem klasztoru, po drugiej stronie uliczki, znajdowały się dwa połączone ze sobą budynki, każdy z dziedzińcem wewnętrznym. Okazalszy z nich mieścił kolegium kadetów, mniejszy — szpital dla pielgrzymów i szkołę medyczną. W 1964—1965 r. przeprowadzono prace adaptacyjne w celu przeznaczenia tego obiektu na dom gościnny. W dawnym kolegium urządzono pokoje gościnne dla 40 osób, w drugim budynku zaplecze gospodarcze; sala jadalna mieści 200 osób. Oficjalna nazwa domu

brzmi: „Parador Nacional de Zurbarán”, z racji serii obrazów tego artysty, zachowanych w zakrystii kościoła klasztornej.

F. Pons-Sorolla y Arnau, *The Restauration of the castle of Segura de la Sierra (Jaén) (Restauracja zamku w Segura de la Sierra (Jaén))*, ss. 75—84, 12 il., str. w jęz. francuskim.

W latach 1212—1214 Segura stała się siedzibą Komandorii zakonu św. Jacka i stanowiła punkt strategiczny w walce z muzułmanami. Na szczycie stromej góry wzniesiono wówczas fortecę i ceglany kościół w stylu wczesnego gotyku, pod silnym jednak wpływem architektury islamu. Zamek przez swe cechy charakterystyczne jest znakomitym przykładem średniowiecznej architektury hiszpańskiej, co szeroko uzasadniono w artykule. Ponieważ kamień użyty do jego budowy był miennej jakości, sklepienia (typu toledańskiego), obramienia okienne itp. wykonano z cegły. Obiekt przetrwał w ruinie do 1964 r., w którym to roku rozpoczęto prace konserwatorskie. Ze względu na znaczenie zabytku i posiadanie dokładnych danych w stosunku do wszystkich jego elementów, uznano za możliwe przeprowadzenie rekonstrukcji zniszczonych partii, z surowym jednak przestrzeganiem ścisłości naukowej i zachowaniem wszystkiego, co istniało w momencie podjęcia prac.

F. Pons-Sorolla y Arnau, *Conservation of an urban centre of historical and artistic interest: The Town of Chinchon (Madrid) (Konserwacja ośrodka miejskiego o walorach historycznych i artystycznych: miasto Chinchon (Madryt))*, ss. 85—92, 12 il., str. w jęz. francuskim.

Miasto Chinchon, położone w górach, w prowincji madryckiej, ze względu na swój układ i zespół architektoniczny jest zabytkiem o wysokich walorach historyczno-artystycznych; zachowało żywe cechy charakterystyczne dla stylu kastylijskiego XVIII i XIX w., choć część budynków pochodzi z XVI i XVII w. Oś założenia urbanistycznego stanowi Plaza Mayor, położony w dolnej części miasta; nad nim dominuje bryła kościoła parafialnego. Zabudowa wokół placu tworzy jednolity zespół przez swą strukturę oraz drewniane loggie i balkony, pełniące nadal pierwotną swą funkcję trybun w czasie corridy. Wszystkie wejścia na plac są pasażami zamykanymi w czasie walki. Plac ma kształt eliptycznej areny. Prace nad uporządkowaniem przestrzennym i technicznym zespołu przeprowadzono w latach 1967—1971. Objęły one: przywrócenie pierwotnego poziomu i nawierzchni placu, konserwację domów mieszkalnych i rekonstrukcję niektórych, zniszczonych partii ratusza; zastosowano materiały i techniki zgodne z tradycją lokalną.

We wszystkich artykułach przy omawianiu przeprowadzonych prac podany jest globalny koszt inwestycji w dolarach amerykańskich.

Bibliografia, ss. 93—134.

Barbara Lenard

PAMÁTKOVÁ PEČE. Wyd. „Orbis” w Pradze na zlecenie Ministerstwa Szkolnictwa i Kultury CSRS. Ukazuje się cztery razy w roku.

Rocznik XXX (1970)

Zeszyt 1, stron 64, ilustracje

H. Ferramitti, *Hospodárnost v památkové pečí (Aspekty ekonomiczne ochrony zabytków)*, tłum. z niem. Egon Frey, ss. 1—9, 3 il.

Rozwój nauk humanistycznych i technicznych wpływa na podwyższenie wymagań odnośnie ilości i jakości informacji w dziedzinie ochrony zabytków. W związku z tym wzrasta zakres udziału administra-

cji w tej dziedzinie oraz rozwija się współpraca wielu instytucji naukowych, których opinie i ekspertyzy mają częstokroć decydujące znaczenie dla ochrony zabytków. Nie ulegają natomiast zwiększeniu środki finansowe, potrzebne na pokrywanie kosztów związanych z rekonstrukcjami bądź bieżącą konserwacją. Autor artykułu zaleca wprowadzenie wysokiego stopnia racjonalizacji robót, co wprawdzie wiąże się z wysokimi nakładami początkowymi, amortyzują się one jednak szybko dzięki znacznemu zwiększeniu wydajności i możliwości unikania zwiększonych nakładów na robociznę. Wyniki osiągnięte przez Austriacki Federalny Urząd Konserwatorski przy pracach związanych z dokumentacją pomiarową potwierdzają prawidłowość takiego podejścia do zagadnienia. Przy zastosowaniu klasycznych metod kartograficznych uzyskuje się o wiele mniej informacji w porównaniu z dokumentacją fotogrametryczną, zapewniającą więcej niż tysiącrotnie dokładniejsze informacje dotyczące sytuacji drobnych punktów. Dalsze części artykułu zawierają szczegółowe relacje o pracach inwentaryzacyjnych wykonywanych w Austrii przy użyciu stereofotogrametrycznych kamer SMK i TMK oraz omówienie metod wykonywania zdjęć i ich użytkowania.

L. Losos, *Vady barevných nátěrů omítek u památkových objektů (Kłopoty w konserwacji tynków barwnych występujących w obiektach zabytkowych)*, ss. 9—16, 7 il.

Sprawa doboru właściwych barwnych tynków w konserwacji obiektów zabytkowych urosła w ostatnich czasach do problemu o istotnym znaczeniu na tle ciągłych narzekań na pogorszenie jakości wypraw tynkowych na elewacjach. Nieustannie należy się liczyć z tendencjami do dyskwalifikacji takich lub innych technik tynkowania w wyniku ujawnionych wad. Dyskwalifikacje stosowanych technologii mają coraz częściej swe źródło w niewłaściwym stosowaniu tynków, bez uwzględniania ich możliwości, nadto w stanie zachowania oraz w rodzaju materiałów lub elementów stanowiących podłoża bądź w ogóle w wadliwym pod względem jakości wykonawstwie. Na podstawie wieloletnich doświadczeń autor omówił braki, jakie wykazują stosowane techniki tynkowania.

O. Votoček, *Litoměřická rezervace po dvaceti letech — K 750. výročí města 1219—1969 (Miejski zespół zabytkowy Litomierzyc po dwudziestu latach. Z okazji 750-lecia istnienia miasta, 1219—1969)*, ss. 17—33, 13 il.

Artykuł zawiera rys historyczny miasta od czasów najdawniejszych. Jak wynika z badań przeprowadzonych w ostatnich dziesięcioleciach, na obszarze dzisiejszego centrum zabytkowego istniała osada handlowa z kościołem NPMarii, wzmiankowanym w 1219 r. jako istniejącym na nowym pagórku nad Łabą. Osada szybko rozwijała się w kierunku północnym i zachodnim, sięgając najprawdopodobniej terenów, na których obecnie stoi kościół Wszystkich Świętych. Jubileusz 750-lecia nawiązywał do najwcześniejszej fazy założenia miasta. Dalsze części artykułu zawierają szczegółowy opis losów miasta, które dwukrotnie spustoszyły pożary — w końcu XIII w. i w drugiej połowie XVI w. Z dużą znajomością zagadnienia omówiona została nie tylko całość organizmu miejskiego, lecz również jego poszczególne zabytki, ich powstanie i obecny stan zachowania.

Fr. Kašička, M. Vilimková, *Lvi dvůr Pražského Hradu (Lwiarnia Praskiego Zamku)*, ss. 34—41, 9 il.

Jednokondygnacyjny budynek o charakterze bryły przypominającym budowlę wiejskie, usytuowany na narożniku ulicy U Prašneho Mostu (Przy Moście Prochowym), stanowi niepozorny element zabytkowej zabudowy podzamcza Praskiego Zamku. Współcześnie mało komu już wiadomo, że jest to pozostałość renesansowej zwierzętarni królewskiej, która do naszych czasów przetrwała w swym nie zmienionym, pierwotnym układzie. Projekt architektoniczny lwiarni jest nieskomplikowany. Zbudowana w początku lat osiem-